

Sprachwissenschaftliches Seminar:
Lexikologie des B/K/S

DIE SYNONYMIE SINONIMIJA

Referat
von
Kristian Trubelja
Graz, 22.10.2002

Inhalt (Anz. d. Folien)

1.	Allgemein	(1)
2.	Kunze, Uni Berlin	(4)
3.	Lenk, Uni Helsinki	(7)
4.	Bernardina Petrović	(6)
5.	Tvrtko Prčić	(2)
6.	Midhat Ridžanović	(8)
7.	Ladislav Zgusta	(5)
8.	Branko Tošović	(7)

Allgemeine Klärung der Begriffe

- Was ist das Synonym?
- Was ist die Synonymie?

⇒ Handout

Beispiele:

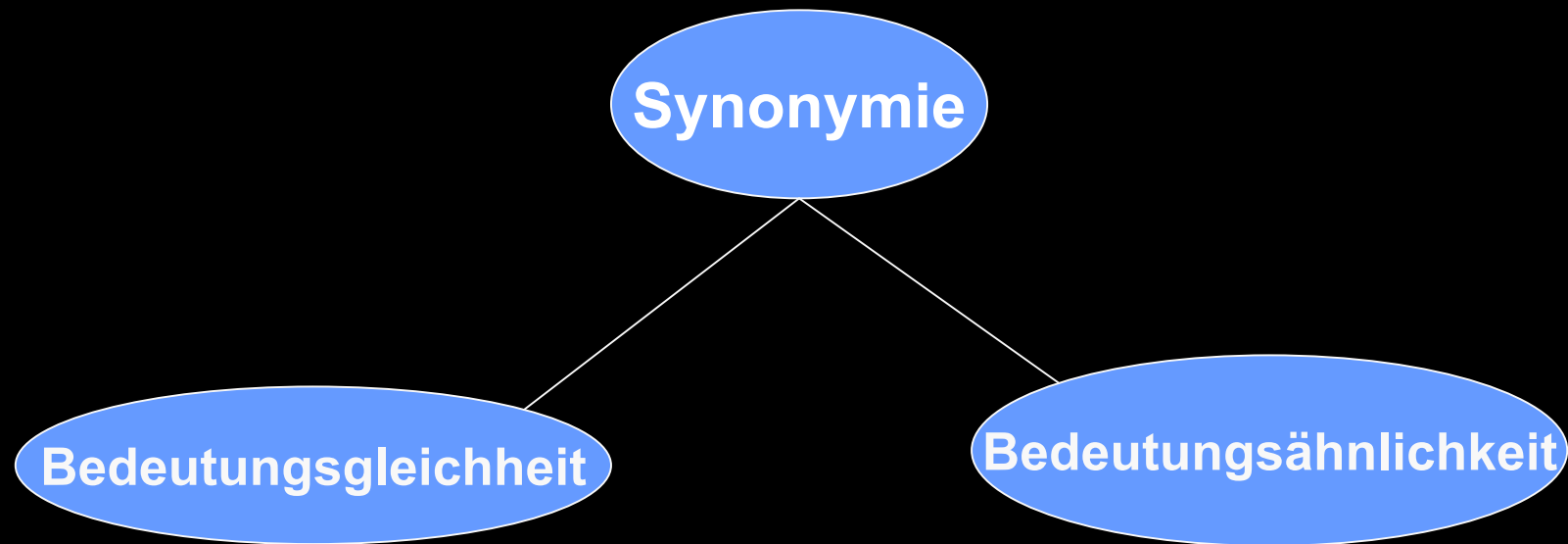
Fleischer – Schlächter

stehlen – klauen

Ängstlich – furchtsam

Inhalt (Anz. d. Folien)

1. Allgemein
2. **Kunze** (4)
3. Lenk
4. Bernardina Petrović
5. Tvrtko Prčić
6. Midhat Ridžanović
7. Ladislav Zgusta
8. Branko Tošović

Beispiele:

Beifall – Applaus
obwohl – obgleich

Beispiele:

heil – unversehrt
Klang – Ton

Funktion der Synonyme

im wesentlichen:

Hervorhebung besonderer Merkmale eines Gegenstandes, einer Fähigkeit, einer Wertung

Merkmale der Synonyme

- Sie gehören demselben Sprachsystem an
- Sie haben denselben begrifflichen Kern
- Sie kommen in gleicher Umgebung vor
- Sie unterscheiden sich durch sekundäre Bedeutungsmerkmale oder durch stilistische Merkmale

Bsp.: *Ehemann – Mann – Gemahl – Gatte*

Die distinktiven Merkmale

```
graph TD; A[Die distinktiven Merkmale] --> B[Bedeutungsmerkmale]; A --> C[stilistische Merkmale]
```

Bedeutungsmerkmale

Besondere Aspekte
des Denotats
werden
hervorgehoben

Mann – Gemahl

stilistische Merkmale

Zwar wird das gleiche Denotat
erfasst, jedoch:

unterschiedliche Stilfärbung
(essen – *fressen*)

oder

verschiedene Funktionalstile
(*Gemahl* - Mann)

Inhalt (Anz. d. Folien)

1. Allgemein
2. Kunze
3. **Lenk** (7)
4. Bernardina Petrović
5. Tvrtko Prčić
6. Midhat Ridžanović
7. Ladislav Zgusta
8. Branko Tošović

Die stilistischen Funktionen der Synonyme

1. Ausdrucksvariationen
2. Verhüllung unangenehmer Tatbestände
3. Expressive, affektische Ausdrucksverstärkung
4. Hervorhebung verschiedener Seiten eines Gegenstandes
5. Hervorhebung der Unterschiede von Synonymen
6. Glossierende Synonymie

1. Ausdrucksvariationen

aus sprachästhetischen und
psychologischen Gründen zu Vermeidung
von Langeweile und Ermüdung der
LeserInnen

2. Verhüllung unangenehmen Tatbestände

durch Verwendung von Euphemismen (d.h.
verhüllende Ausdrücke)

Bsp.:

Raumpflegerin für Putzfrau

Nullwachstum für wirtschaftliche Stagnation

*Reichskristallnacht für die Plünderung jüdischer
Geschäfte und Ermordung vieler deutscher
Landsleute jüdischer Abstammung*

3. Expressive, affektische Ausdrucksverstärkung

Bsp.:

Er war *außer sich vor Freude*, er *jubelte*, er *jauchzte*.

Ich habe jetzt etwas *Wundervolles* gelesen,
etwas *Prachtvolles*...

(Aus Thomas Mann: *Tonio Kröger*)

4. Hervorhebung verschiedener Seiten eines Gegenstandes

Dadurch: Variation von Gesichtspunkten

Aber:

(!) Warnung vor Pleonasmen wie z.B.:

zentraler Mittelpunkt

exemplarisches Beispiel

äußerstes Extrem

5. Hervorhebung der Unterschiede von Synonymen

Dadurch: Kontrastwirkung

Bsp.:

Ariel wäscht nicht nur *sauber*, sondern *rein*.

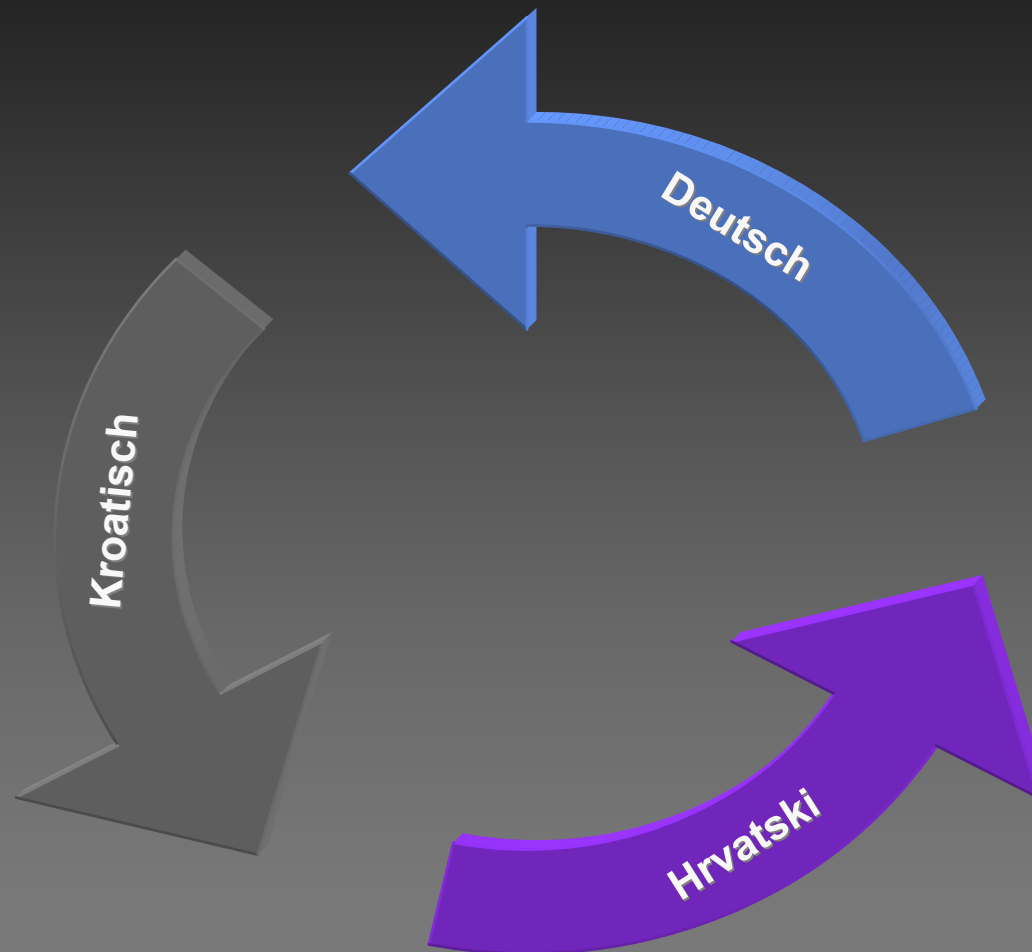
(die eigentlichen Synonyme werden als quasi-antonymische Adverbien gebraucht)

6. Glossierende Synonymie

= Erklärung unbekannter Wörter mittels bedeutungsähnlicher Ausdrücke

Meist in Klammern nachgestellt,
mittels „d.h.“ angeschlossen, ...

Um – Denken !

Sadržaj (broj folija)

1. Općenito
2. Kunze
3. Lenk
4. **Bernardina Petrović (6)**
5. Tvrtko Prčić
6. Midhat Ridžanović
7. Ladislav Zgusta
8. Branko Tošović

Leksikografska obrada sinonima

U Hrvatskoj: tri tipa rječnika:

1. Opći rječnik: (Abić 1998)
2. Rječnik stranih riječi: (Klaić 1983, Anić-Glodstein 1999)
3. Rječnik novih riječi:
(Brozović-Rončević 1998)

Leksikografska obrada sinonima

Sinonimi u hrvatskim rječnicima:

1. sinomini kao dopuna definiciji
2. sinonimi kao sredstvo semantičkog opisa natukničkog leksema
3. upućivanje, npr. uputnicom *v.* ili *usp.* se upućuje na sinonimski parnjak

Leksikografska obrada sinonima

1. Sinomini kao dopuna definiciji:

Npr.:

ireversibilan: koji se može odvijati samo u jednom pravcu, jednostran, nepreobratan, nepreokrenljiv

(Klaić 1983)

juvelir: draguljar, majstor koji pravi predmete od dragog kamenja ili metala

(Klaić 1983)

Leksikografska obrada sinonima

2. sinonimi kao sredstvo semantičkog opisa natukničkog leksema:

Npr.:

ležeran: lak, nemaran, neprisiljen, neusiljen, bez
napora, površan
(Klaić 1983)

pismohrana: arhiv. Riječ je stara, a u novija se doba
opet koristi.
(Brozović-Rončević i dr. 1996)

Leksikografska obrada sinonima

3. upućivanje:

Npr.:

čehizam upućuje na *bohemizam*

ali:

bohemizam: prepoznatljiva riječ ili jedinica iz češkog jezika preuzeta i prilagođena u drugom jeziku
(Anić-Goldstein 1999)

Leksikografska obrada sinonima

Conclusio:

Nijedan način obrade sinonima nije dosljedno proveden u rječnicima.

Npr.:

pancerica je isto što i *gojzerica*,

ali:

gojzerica je teška, dobro okovana cipela za planinare i skijaše
(Klaić 1983)

Sadržaj (broj folija)

1. Općenito
2. Kunze
3. Lenk
4. Bernardina Petrović
5. **Tvrtko Prčić** (2)
6. Midhat Ridžanović
7. Ladislav Zgusta
8. Branko Tošović

Sinonimija = istovjetnost smisla

Preciznije:

DVA su svojstva za sinonimiju bitna:

1. Poklapanje smisla u svim centralnim deskriptivnim značenjima
2. Ista morfosintaktička klasa relevantnih leksema

DIAGNOSTIČKI TEST: MEĐUZAMJENJIVOST

caecitis i *typhlitis* :
upala slijepog crijeva,
samo mala
etimološka razlika

Apsolutna sinonimija

Sinonimija

broad i *wide* : širok
close i *near* : blizak

Potpuna sinonimija

He is rich. (bogat)
He is wealthy. (imućan)

Deskriptivna sinonimija

She told me to be quiet.
She said to me to be quiet.

Približna sinonimija

Sadržaj (broj folija)

1. Općenito
2. Kunze
3. Lenk
4. Bernardina Petrović
5. Tvrtko Prčić
6. **Midhat Ridžanović (8)**
7. Ladislav Zgusta
8. Branko Tošović

Leksička semantika

Klasična definicija:

Sinonimi (ili riječi “dvojnici”) su riječi istog značenja.

TEST: MEĐUZAMJENJIVOST

Riđanović:
Apsolutni sinonimi ne postoje !

Glavni razlog je

“činjenica”

“da **skoro svaka riječ** u **svakom jeziku** ima više značenja, pa ako su neka od raznih značenja dviju riječi podudarna, neka, redovno, nisu.”

Nekih 5 tipova djelimične sinonimije

1. Iste riječi dvaju dialekata
2. Riječi istog značenja, ali različitih stilskih funkcija
3. Riječi različitih konotacija
4. Riječi, čiji je izbor određen kontekstom
5. Denotativno različite riječi

1. Iste riječi dvaju dialekata

Dvije riječi sa potpuno istom denotacijom mogu pripadati različitim dijalektima.

Npr.: *tjedan – sedmica – nedjelja*
kašika – žlica

⇒ (Riđanović: strana 290)

2. Riječi istog značenja, ali različitih stilskih funkcija

Npr.: *mrak* – *tmina*
caka – *ideja*

čovo – *čovjek*
mahnit – *lud*

razgovorni – “viši” stil

3. Riječi različitih konotacija

Npr.: *dom* – *kuća*
rđav – *loš*

Kod para sinonima “**domaći**” – “**uvozni**”:
Česti poetski prizvuk kod “uvozne” riječi,
npr.: *neprijatelj* – *dušmanin*

4. Riječi, čiji je izbor određen kontekstom

Npr.: *stado – jato – čopor*

stado ovaca

jato ptica

čopor vukova

5. Riječi čija su značenja i u denotativnom smislu donekle različita

- = labava sinonimija
- česta u jednojezičnim rječnicima

Npr.:

odrednica: istaknuta riječ u rječniku čije se značenje definiše, *natuknica*
(Rječnik naših dviju Matica)

Sadržaj (broj folija)

1. Općenito
2. Kunze
3. Lenk
4. Bernardina Petrović
5. Tvrtko Prčić
6. Midhat Ridžanović
7. **Ladislav Zgusta** (5)
8. Branko Tošović

Sinonimi: absolutna ili velika sličnost, te semantički povezane riječi

absolutna identičnost

leksički dubleti

istoznačnice

vs.

veoma velika sličnost

sinonimi

bliskoznačnice

caecitis i *typhlitis* :
upala slijepog crijeva,
samo mala etimološka
razlika

3 osnovne komponente značenja

designacija

lat. designare =
bezeichnen, bestimmen;
(unaprijed) odrediti

konotacija

skup spajanja
predodžbi povezanih
sa znanjem neke
riječi

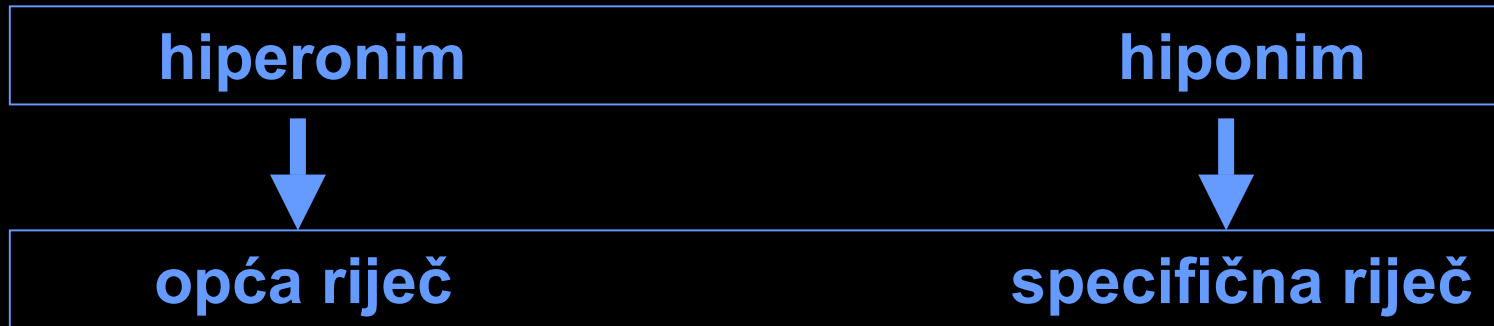
domena primjene

ili
područje
primjene

caecitis i typhlitis, upala slijepog crijeva

stipend – salary

Hiperonim / hiponim

1. Primjer:

engl. *flower* (cvijet)

tulip (lala, tulipan)

daisy (krasuljak)

...

2. Primjer:

franc. *voiture*

1. *vozilo bilo koje vrste*

2. *automobil, auto*

...

Semantički povezane riječi

Riječi koje označavaju odnose i porodične veze,
Riječi koje označavaju život u moru,
Riječi za prijateljstvo i ljubav,

...

Semantički povezane riječi: metodološki prispupci istraživanja

1. “Wortfeldforschung” (izučavanje polja riječi)

(J. Trier)

Ograničenje značenja semantički povezanih riječi?

2. Onomasiologija

Kako su označeni pojedinačni segmenti vanjezičnog svijeta?

(Analiza denotata)

Sadržaj (broj folija)

1. Općenito
2. Kunze
3. Lenk
4. Bernardina Petrović
5. Tvrtko Prčić
6. Midhat Ridžanović
7. Ladislav Zgusta
8. **Branko Tošović** (7)

Stilistika glagola: glagolska sinonimija

“Pomoću glagolske sinonimije se stvara jedno od osnovnih obilježja svakog lijepog i uzornog stila, a to je raznovrsnost kazivanja, izražavanje misli na različite načine.”

⇒ sinonimija je markantno obilježje funkcionalnog stila.

⇒ (Tošović: strana 149)

Stilistika glagola: glagolska sinonimija

Primjer: *umrijeti* – *umirati* u srpskohrvatskom:

umrijeti, umirati, mreti, preminuti, izdahnuti, presvisnuti, svisnuti, skončati, skončavati, ugasiti se, uginuti, svršiti, završiti, ohladiti se, odapeti, crći, krepati, preseliti se u vječnost, otići na drugi svijet, izgubiti život, usnuti vječni san, podleći (ranama),

J. Dučić: "Nema na svetu rečnika koji bi pesniku dao pravu reč što mu u datom trenutku treba..."

Stilistika glagola: glagolska sinonimija

Adekvatnost / neadekvatnost i
sinonimska ravnoteža / neravnoteža
na različitim primjerima:

- Šolohov: *Čovjekova sudbina* (roman)
- Kočić: *Kroz maglu* (pripovijetka)
- Sarajevski tabloid *AS*: Gdje su šta rade?

Šolohov: *Čovjekova sudbina*

1. Поити – *zaći*:

Bacih lopatu i *zađoh* za žbun.

2. Зашагать – *krenuti*:

Šta ćeš, brate, nije se imalo kud. Izašao sam na put, opsovao krvavo, po voronješki, pa *krenuo* na zapad, u ropstvo!

3. Засеменить – *zakoračiti*:

Dječak pritrča ocu, priđe mu s desne strane i, pridržavajući se za skut očevog vatiranog kaputa, *zakorači* sitno pored čovjeka koji je pružao krupne korake.

...

Šolohov: *Čovjekova sudbina*

U nizu od 14 ruskih sinonima odgovara 12 srpskohrvatskih:

zaći, otići, krenuti, zakoračiti, navaliti, poći, prebaciti se, odmagliti, iskoračiti, stuknuti, uputiti se, vratiti se.

Mogli su se upotrijebiti i ovi glagoli:

uputiti se, zaputiti se, otisnuti se, poteći, potegnuti, udariti, upraviti, opučiti i sl.

⇒ Neadekvatnost i sinonimska neravnoteža između originala i prevoda uglavnom dolaze od nemogućnosti prevodioca da nađe adekvatan sinonim.

Kočić: *Kroz maglu*

Kobna *je* jesen *na pragu*, a zima *se* ledena *primiće*.

- ⇒ Mogu li sinonimiju činiti različite vrste riječi?
- ⇒ Tošović: Da.
- ⇒ Grišanjina: "...istraživanja realizacija sinonimskih nizova (konkretno upotreba sinonima od strane A.P. Čehova) daju osnova za zaključivanje da se u sastavu sinonimskih nizova koriste leksemi različitih vrsta riječi."

Gdje su šta rade?

(AS, 20. Augusta 1982, s. 1)

“Mija Aleksić *se odmara* u Vodicama kod Šibenika. Tereza Kesovija i dalje *krstari* Jadranom... Miro Ungar *proba* specijalitete Poreča. Zvonko Špišić *je* sa porodicom u Baškoj na otoku Krku. Elvira Voća sa suprugom Stjepanom Mihaljincem *zabavlja* prijatelje na Pagu. Dušan Džamonja *igra šaha* u Vrsaru. Eva Ras *pobrala simpatije* u Domu omladine u Beogradu...”

⇒ Potenciranje kratkoće i informativnosti.

Literatur

- Kunze: www2.rz.hu-berlin.de/compling/Lehrstuhl/Skripte/Verbfelder/5_2_3.html [Jürgen Kunze, Institut für deutsche Sprache und Linguistik der Universität Berlin, Lehrstuhl für Computerlinguistik]
- Lenk: www.helsinki.fi/~lenk/Stilist_Funkt_Synonymie.html [Hartmut Lenk, Germanistisches Institut der Universität Helsinki]
- Petrović, Bernardina: Leksikografska obrada sinonima. In: *Drugi slavistički kongres. Zbornik radova I*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 2001.
- Prčić, Tvrtko: *Semantika i pragmatika reči*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1997.
- Riđanović, Midhat: *Jezik i njegova struktura*. Savremeno lingvističko osvjetljenje. Prvo izdanje. Sarajevo: Svjetlost, 1985.
- Tošović, Branko: *Stilistika glagola*. Stilistik der Verben. Wuppertal: Lindenblatt, 1995.
- Zgusta, Ladislav: *Priručnik leksikografije*. Prvo izdanje. Sarajevo: Svjetlost, 1991.